

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

K. B. Holwerda, Arnhem

Kernmomenten in het relaas van Exodus (4-slot)

We slaan het geweldige verhaal van de plagen nu even over. Misschien daarover later eens. Bij 6 : 26 gekomen, dus pal vóór de plagen, vroegen we ons immers af of de HERE opzettelijk dat dieptepunt opzoekt. Het antwoord luidde voorzichtig-bevestigend. Welnu, net ná de plagen met wat eraan vast zat, dus na 13 : 16, vinden we het verhaal van de tocht door de zee. In de aanloop van die historie zijn er tekenen van opzettelijk zó handelen van God door de paniek van Zijn volk heen! Opdat vriend en vijand het nooit meer vergeten.

Exodus 14: het paard en zijn ruiter stortte Híj in zee!

Mars der dwaasheid

In haar boek 'Mars der dwaasheid' beschrijft de befaamde Amerikaanse historica Barbara Tuchman, hoe er in de dwaasheid een bepaald mechanisme is, waardoor zij op een bepaald moment tegen beter weten en raden in wordt volgehouden. Haar 'voorbeelden' zijn daarbij: de Trojanen die het houten paard binnenhalen, de Renaissance-pausen in hun falen t.o.v. de Reformatie, hoe de Engelsen hun Amerikaanse koloniën verspeelden, en Amerika's catastrofaal optreden in Vietnam. Uit de Bijbel noemt ze wel Rehabeam, maar merkwaardig genoeg niet de farao.

Toch heeft het optreden van deze farao alles van die mars der dwaasheid. Die in dit geval door de HERE is uitgelokt. We zijn hier immers aan het eind van Gods verharding van farao's hart! Zie 14 : 8.

Het begint er al mee dat God Zijn volk niet de kortste weg laat nemen. Met als motief dat Israël anders wel eens vlot weer terug zou verlangen en zelfs gaan naar Egypte. We weten hoe later in de jammerklachten van Israël het diensthuis Egypte bijna wordt voorgesteld als een paradijs: een mens kan zich heel wat wijsmaken als hij meent tegen God te klagen te hebben.

God stuurt ze dus richting woestijn. Met als eerste barrière de Rietzee. Verder moeten ze dan ook nog weer van koers veranderen, 14 : 1, 2. Daardoor zal de farao denken: zo'n onzeker stel, ze zijn nu de kluts al kwijt. Het 'verdwaalde' Israël Gods lokaas voor de farao, aan wie de HERE zich verheerlijken wil. Dát is dan ook precies wat er gebeurt. Blijkbaar daalt er een soort blindheid voor de verbijsterende slagen waarmee die geduchte HERE hem getroffen had over de farao en zijn adviseurs. Denken ze dan nu in het militaire zich ineens wel met die God te kunnen meten? Geloof in de onoverwinnelijkheid van zijn 600 strijdwagens, in die tijd het modernste van het modernste? Als dat het geval was, verblindde de afgod van de eigen macht toen dus machthebbers ook al.

Als angst raadgever is voor het uitgeleide volk...

Mozes wist wel van Gods plannen, 14 : 3, 4, maar het is onduidelijk in hoeverre deze met de opdracht 'zeg aan de Israëlieten' 14 : 2 reeds ernst had kunnen maken. Of was het in de opwindende of het enthousiasme door de mensen 'vergeten...'? In ieder geval: je kunt Gods oordelen aan Egypte

Inhoud

- 169 Ds K. B. Holwerda,
Kernmomenten in het relaas
van Exodus (4-slot)
- 170 Ds W. Smouter,
Wetten ten leven
- 172 Drs P. J. van Kampen,
Duizend jaar kerk in Rusland
2. De „Gouden tijd van
Kiëv”
- 173 Drs W. G. Rietkerk,
Boekbespreking
- 174 Ingezonden

te hebben gezien en beleefd van de Egyptenaren zijn afgescheiden door Hogerhand, en nog zó in paniek raken dat je schreeuwt tot de HERE. Dat je vraagt: zijn er dan geen graven in Egypte...? Dat je een miserabel eind in het diensthuis verkieslijker vindt dan de risico's van de route waarlangs God je leidt. In ieder geval stelt deze paniek, ná alle plagen, evenals de bittere wanhoop van 6 : 21 ervóór, onomstotelijk vast dat wat hier gebeurt niet te danken is 'aan degene die wil of die loopt' maar aan God die zich ontfermt. 14 : 14 is heel kernachtig, de diepe waarheid van heel het evangelie: wanneer gelóven we de HERE?

God openbaart nu openlijk wat zijn opzet is. Wonder op wonder: het zal je maar gezegd worden: split de zee, dan zullen de Iraëlieten erdoor kunnen gaan. Achtervolgend Egypte in de val gelokt. Om van te beven: de heerlijkheid (lett. het gewicht) van de HERE onmiskenbaar te zien aan de wijze waarop Hij met deze dolgedraaide tegenstander afrekent...

Wie is als Gij, heerlijk in heiligheid vreselijk in roemrijke daden, 15:11.

Dat wordt de boodschap, om nooit te vergeten, voor Israël en voor Egypte. De Israëlieten ontwaren Wie voor hen strijdt. Gods Engel en de wolokolom stellen zich op tussen het volk en de aanstormende Egyptische armée. Het lijkt een futiel gebaar: Mozes' staf opgeheven over de zee. Weldra wordt merkbaar wie zijn Opdrachtgever is. Een harde zuidooster stuwt en perst het water van de Rietzee in NW richting op en houdt het daar vast. De rest van het water vloeit af, het droge komt bloot. Israël gaat over dat pad, terwijl de wateren zijn als een muur. We moeten ons dat niet voorstellen als muren van water links en rechts. Israël heeft gemerkt dat het water links en rechts 'muurvast' gehouden werd: het moet een geducht gezicht geweest zijn vanaf de zeebodem!

Egypte's mars der dwaasheid vol-eindt zich: zonder bedenking zwenken de eskadrons strijdswagens het pad door de zee op. Wat ook in hun ogen toch minstens een wonderbaarlijk natuurverschijnsel of een actie van een god geweest moet zijn, – het houdt ze niet meer terug. Tót onder hen de paniek uitbreekt en de waarheid tot hen doordringt: 'de HERE strijdt voor hen . . .' 14:25, maar dan is het te laat. Bij hun poging te wenden ontstaat chaos. Degenen die in NW richting terugvluchten worden overvallen door het in de noordwestelijke zeeboezem opgesloten water. Dat zodra God de zuidooster laat wegval-len terugbruist, hun tegemoet.

Eén en ander maakt onmiskenbaar duidelijk Wie hier scheiding maakte tussen Israël en Egypte. Wie hier het gewicht van zijn glorie in de schaal wierp om Israël definitief van Egypte te verlossen. De faam van dit gebeuren is nog eeuwen later bekend onder de volken, 1 Sam. 4:8.

De Israëlieten zijn – uiteraard – erg onder de indruk: wie is een God als deze, hún HERE?! Met geen mogelijkheid kan gezegd worden dat zij Egypte ontvlucht zijn in een slavenopstand. Onmiskenbaar en onontkoombaar staat vast dat God zelf hen op ongelooflijke wijze heeft gered. Geen wonder dat de HERE straks deze genade maakt tot basis van zijn verbond met Israël op Horeb: de genade is grondmotief voor 'de wet'. Het horen naar de geboden is niets anders dan dat je om de ontferming van deze God niet heen kunt en niet heen wilt!

W. Smouter, Rijswijk

Wetten ten leven

Wie zich op de plaats waar hij gesteld is inzet voor de doorwerking van Gods wil in het maatschappelijk leven, kan wel eens bevangen worden door de gedachte: „Wat zit ik de mensen eigenlijk nog lastig te vallen met mijn principes? Als nu *iedereen* duidelijk een andere kant uit wil, wie ben ik om dat tegen te houden?” Ik heb deze overweging wel eens gehoord van iemand die in het bestuur van een christelijke school zat. Maar ook bestuurders en vrijwilligers die bij de *pro life*-beweging betrokken zijn kennen die gedachte.

Toch is er ook die andere ervaring: het kán je ook gebeuren dat je mensen van wie je het niet verwacht had ineens instemmend ziet knikken. Ja, ze hadden er vroeger ook zo over gedacht, maar meenden dat dat nu eenmaal niet meer kon in deze tijd!

Wel, op deze verantwoordelijkheid die we in de maatschappij hebben wil ik in dit artikel ingaan. Ik doe dat op basis van een overweging die ik onlangs hield voor de Residentie-pauzedienst in Den Haag. Dat zijn bijeenkomsten, waarin voorbede voor de overheid gedaan wordt en waarin een christen-politicus en een predikant spreken. Het thema was dit keer *euthanasie* en ik ging uit van Deuteronomium 4:6-8, waar Mozes van de inzettingen en verordeningen van God zegt:

6. *Onderhoudt ze dan naarstig, want dat zal uw wijsheid en uw inzicht zijn in de ogen der volken, die bij het horen van al deze inzettingen zullen zeggen: Waarlijk, dit grote volk is een wijze en verstandige natie.*

7. *Immers welk groot volk is er, waarvan de goden zó nabij zijn als de HERE, onze God, telkens als wij tot Hem roepen?*

8. *En welk groot volk is er, dat inzettingen en verordeningen heeft zo rechtvaardig als heel deze wet, die ik u heden voorleg?*

We zien daaraan dat wij bepaald de eersten niet zijn die met de geboden van God vreemd in de wereld staan. En die steeds de verzoeking op zich af zien komen om gewoon te gaan vinden, wat bijna iedereen gewoon vindt.

Deze woorden zijn immers gesproken tegen het volk Israël, dat na de woestijntijd het beloofde land in ging trekken. Een land dat beheerst werd, gestempeld werd, door afgoden als Baäl en Astarte. Kortom, een land dat vergeven was van de vruchtbaarheidsreligie. Daar kwam Israël tussen te wonen, daar moest het volk van God het waarmaken: leven als een ander volk, een geheiligd volk, aan de dienst van God gewijd.

Uw wijsheid en inzicht

Het gedeelte dat ik boven citeer uit Deuteronomium 4 hoort bij de laatste instructies die de Here zijn volk nog heeft laten geven, vlak voor die intocht. Mozes zegt bij die gelegenheid onder meer: „Onderhoud deze geboden dan

naarstig, want dat zal uw wijsheid en uw inzicht zijn in de ogen der volken, die bij het horen van al deze inzettingen zullen zeggen: waarlijk, dit grote volk is een wijze natie”.

Anders gezegd: de heidense volkeren zullen je complimenteren als je deze geboden opvolgt. Ze zullen zeggen: ja, zo te leven, dat is wijs en verstandig.

Vindt u dat niet hoog gegrepen van Mozes? Vindt u hem hier ook niet 'n beetje wereldvreemd? Gaat dat nu zo: dat de mensen van de wereld instemmend knikken, wanneer ze horen wat de Bijbel van ons vraagt?

Op het eerste gezicht zouden we zeggen: dit is iets dat we nu niet bepaald herkennen in de werkelijkheid. Om het toe te spitsen op euthanasie: wanneer er dezer dagen verpleegkundigen voor de rechtbank komen omdat ze het leven van een aantal ongeneeslijk zieke patiënten beëindigd hebben, dan wordt in de publiciteit bij voorbaat de zwarte piet al verschoven naar die onmogelijke man aan het hoofd van hun afdeling, die nooit aan euthanasie mee wil werken. Zo'n man wordt door velen niet bij zijn hoofd geacht, in plaats dat men zegt: waarlijk, deze man is een wijze man.

Overigens: zou dat in Kanaän nou echt zoveel anders geweest zijn? Zou daar nou echt iedereen enthousiast geweest zijn voor de wetten van Israël? Of zou Mozes het misschien toch iets anders bedoeld hebben? Voorlopig laat ik dat nog even als vraag staan, want ik meen dat de rest van de tekst ons daarin meer licht kan geven.

Binnen- en buitenkant

Sloeg vers 6 erop, wat de volken van Gods wet vinden, vs. 7 en 8 gaan over de rijkdom van die wet voor zijn eigen volk. En juist dat zou ik graag willen onderstrepen. Het is een feit, dat we in veel opzichten alleen komen te staan als mensen die naar Gods geboden willen leven. Maar dat moet ons er niet toe verleiden om onszelf *zielig* te gaan voelen, integendeel. U ziet dat Mozes zijn volk vlak voor de intocht nog eens voorhoudt hoe rijk ze met Gods geboden zijn. En dat geldt voor ons ook.

Hoort u maar:

– vs 7: Welk groot volk is er, waaraan de goden zó nabij zijn als de HERE onze God, telkens als wij tot Hem roepen?

– vs. 8: En welk volk heeft er inzettingen en verordeningen, zo rechtvaardig als heel deze wet, die ik u heden voorleg?

Ik zou zeggen: dat is de binnenkant en de buitenkant van het leven met God. De binnenkant is Gods nabijheid, de buitenkant is dat zijn geboden zo heilzaam zijn. Wilt u zien hoe rijk het is om met God te leven, dan moet u de God van de geboden en de geboden van God kennen.

Ik leg nu vooral de nadruk op die *binnenkant* van het leven met God. Dus op *de God van de geboden*. „Welk volk is er, waaraan de goden zo nabij zijn als de HERE onze God, telkens als wij tot Hem roepen?“, zegt Mozes.

Oppervlakkig gezien zou je zeggen: is dat nou zo? Kijk eens naar de wereld in Mozes' dagen: juist de volken van Kanaän hadden hun goden immers vlakbij? Ze hadden ze als het ware zó bij de hand!

In de vorm van godenbeelden, die je met de handen kunt tasten. Ze zijn altijd bij de hand, in de oorlog en bij ziekte, ja bij alle noden.

God is nabij

En vandaag kun je ook zeggen: wat hebben de mensen die God niet kennen hun goden vlak bij de hand! Als je gelooft dat de grootste zekerheid van ons, mensen, in ons hoofd zit, in ons verstand, in onze mondige keuze, wat heb je dan alles dicht bij de hand! Ieder wordt geleerd om bij de grote levensvragen, tot en met het sterfbed, bij zichzelf te rade te gaan. En bij de deskundigen die om hem heen staan.

Bijvoorbeeld de medische deskundigen die om je bed heen staan. „Onze hulp is . . .“ vlak bij de hand! Want de goden van deze tijd zijn het eigen verstand en dat van de deskundigen, die samen beslissen, die samen alles beslissen . . . tot en met de beslissing over leven of dood.

Zo staan de zaken ervoor. Tenminste . . . buiten het geloof om. Maar van Mozes leren we om dieper te kijken, veel dieper. Want er is geen volk, waaraan de goden zo nabij zijn als de Here onze God, telkens als wij tot Hem roepen. De goden van de volken, of het nu beelden van goud en zilver zijn of denkbepelden van zelfbeschikking en deskundigheid, ze zijn bedrog. En je komt er bedrogen mee uit. Het is een schijn-nabijheid en ze laten je (letterlijk) dodelijk alleen als het erop aankomt.

Maar de binnenkant van het leven met God is: Hij is nabij, elke dag van ons leven. In rijkdom en armoede, in gezondheid en ziekte, ja tot en met het sterfbed. Dat is een ervaringswerkelijkheid van velen vóór ons. David bijvoorbeeld zingt het ons voor in

Psalm 34: „De HERE is nabij de gebrokenen van hart en Hij verlost de verslagenen van geest. Talrijk zijn de rampen van de rechtvaardige, maar uit die alle redt hem de HERE“. David zingt het ons voor. Maar de bedoeling is dat wij hem dat nazingen, elke dag van ons leven. Het is Gods eer en verlangen dat wij Hem aanroepen. Om te ervaren dat God ons nabij is, telkens als wij tot Hem roepen. Als Mozes en David dat konden zeggen, hoeveel te meer dan wij, die de Here Jezus Christus kennen. Hij is persoonlijk in dit leven van nood en verzoeking binnengekomen, om mee te lijden, onder de naam Immanuël, God is met ons!

Wie het daarmee waagt, die is rijk. Rijk met een hulp, een nabijheid, die veel verder reikt dan de zogenaamde „Hulpverlening“, die ingevoerd moet worden met de nieuwe wet op de geneeskunst.

Rechtvaardige verordeningen

Tot zover over de binnenkant van het leven met God. Mozes noemde ook de buitenkant als een argument om je rijk te weten met God. Namelijk: „Welk groot volk is er, dat inzettingen en verordeningen heeft zo rechtvaardig als heel deze wet, die ik u heden voorleg?“

Gods geboden zijn rechtvaardig. Dat is niet op te vatten in de kille zin, waarin dat woord bij ons gebruikt wordt. Als van een schoolmeester, van wie je zegt: hij is streng, maar rechtvaardig. Dan blijft het een koude zaak. Maar als de Bijbel zegt dat Gods geboden rechtvaardig zijn, dan wordt daarmee bedoeld: je leven ligt erin. Je redding en verlossing. Gods rechtvaardige verordeningen zijn zijn regels die als een muur van bescherming om het leven heen staan. „Zie, het leven houd ik u voor en de dood.

Kiest dan het leven, opdat jij leeft“, zo kan Mozes even verder dan ook zeggen.

En nu gaat het hierom: als je de God van de geboden kent, die ons nabij is, telkens als wij tot Hem roepen, dan weet je ook dat de geboden van die God nooit bedoeld zijn om ons dwars te zitten.

Maar juist om de mens in de ruimte te zetten, hem tot zijn recht te laten komen.

In de meeste gevallen kun je dat ook met het blote oog zien en herkennen. Maar ik weet best dat we het er ook heel moeilijk mee kunnen hebben. Zeker wanneer we denken aan de grenssituaties van leven en dood.

Maar ook dan kan er geen heil in liggen om over te schakelen op de goden van zelfbeschikking en deskundigheid. Want die laten je dodelijk alleen. Juist dan komt het erop aan, om eerst de binnenkant te kennen: God is er toch bij, en Hij laat niet alleen wie tot Hem roepen.

Als we alleen komen te staan met de ge-

boden van God, dan moeten we ons niet zielig voordoen. Maar ons rijk prijzen met de God van de geboden en met de geboden van God.

De ogen der volken

En nu tenslotte over „de ogen der volken“. Wat ongeloofgen er van vinden als je over deze geboden van God spreekt. „Dit zal uw wijsheid en uw inzicht zijn in de ogen der volken“, zo voorspelde Mozes. Nee, dat betekent niet dat Jan en alleman het ermee eens zal zijn. Dat was in Kanaän niet zo en dat zal voor ons ook wel niet gelden. Om Mozes' bedoeling op het spoor te komen, zet ik er een bekende tekst uit het boek Spreuken naast. „Dat liefde en trouw u niet verlaten. Bind ze om uw hals, schrijf ze op de tafelen van uw hart, dan zult gij genegenheid en goedkeuring verwerven in de ogen van God en mensen“ (Spreuken 3 : 3 en 4). Een tekst, waar je diezelfde vraag bij kunt stellen: *werkt* dat nou echt altijd?

Krijg je nu gegarandeerd genegenheid en goedkeuring terug als je zelf liefde en trouw bewijst? Er zijn ook omgekeerde ervaringen. Zeker, maar van *welke* mensen zoek je genegenheid en goedkeuring? De Bijbel bedoelt zo'n spreuk niet als een natuurwet, die altijd opgaat. Er zijn inderdaad mensen, van wie je eerder genegenheid verwerft door een dure parfum of een after-shave. Als ik tenminste de STER-reclame geloven mag. Maar die genegenheid heb je dan ook net niet nodig.

Zo vat ik ook het woord van Mozes op.

Het is een koud kunstje om wijs en verstandig geacht te worden in de ogen der volken door Gods geboden opzij te zetten. Maar Mozes heeft het oog op die mensen uit de volken die komen schuilen bij de God van Israël. Zoals Ruth dat deed, uit het heidense Moab. Zulke mensen zijn er ook vandaag. Uit alle lagen van de bevolking roept God ook nu nog mensen die zoeken naar het licht van God. Zij zijn ermee gediend, dat ze aan ons kunnen zien hoe rijk je bent met de geboden van God! Daarom heeft het zin om die woorden van de Bijbel ook vandaag door te geven. „Opdat ze uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken“.

De administratie is gesloten van 30 mei tot 15 juni, wegens vakantie.

Duizend jaar kerk in Rusland

2. De „Gouden tijd van Kiëv”

„Het Rusland van Kiëv bleef, net als de gouden dagen van onze kindsheid, onverflauwd in de herinnering van het Russische volk bestaan. In de zuivere fontein van haar literaire werken kan ieder die dat wil zijn religieuze dorst lessen. In haar eerwaarde schrijvers kan hij zijn gids vinden voor de moeilijke vragen van de moderne wereld”.

G. P. Fedotov. *The Russian Religious Mind*, p. 412 (1).

Het eerste klooster

In het vorige artikel hielden we op bij Grootvorst Jaroslaw. Tijdens Jaroslaws regering wordt een eigen Russische wetgeving vastgelegd. Ook wordt in Kiëv een kathedraal gebouwd in een 'eigen' Russische stijl. Bibliotheken worden gesticht, wat samenhangt met een heel programma om boeken te vervaardigen en te bestuderen. Het eerste Russische klooster wordt dan ook gebouwd.

Het bekendste klooster uit die tijd, en misschien een prototype van volgende kloosters, wordt echter niet met overheidssteun gesticht. Aan het begin van het zgn. 'Holenklooster' van Kiëv staan vrome kluizenaars. Daar komen we een type vroomheid tegen dat zijn sporen in de Russische geschiedenis zou nalaten. Daar komen we de eerste Russische heilige tegen, in een oude Kroniek en ook later wel genoemd: „de eerste grote kaarsen, ontstoken in naam van de Russische aarde voor de beeltenis van de Verlosser van de wereld”. (2)

„Een geleerd man, Hilarion genaamd, begaf zich naar een dichtbeboste heuvel aan de Dnjepr, groef daar een klein, twee vadem diep hol en bad in het verborgene tot God. In die afzondering wordt hij gevolgd door een zekere Antonius, van wie in de kronieken staat dat hij reisde van klooster naar klooster, maar ze bevielen hem niet, omdat God het niet wilde; en toen begon hij door ravijnen en over de bergen te trekken en te zoeken waarheen God hem wilde leiden. En hij kwam bij de heuvel waar Hilarion zijn klein hol had uitgegraven en deze plek stond hem aan en hij vestigde er zich . . . En toen begon hij daar te leven, biddend tot God, droog brood etend en dat om de andere dag, en weinig water drinkend en een hol gravend. En hij gaf zichzelf geen rust bij dag noch bij nacht, levend in grote armoede, wakend en biddend.” (2) Hij wordt door weer anderen gevolgd die hem abt van hun gemeenschap maken, maar na een poos wil hij dat niet meer; hij gaat op een andere plaats een hol graven waar hij – volgens de verhalen, zonder

er ooit uit te komen – veertig jaar lang alleen leeft!

Theodosius

Na hem komt de monnik Fedosyi, of, in onze naamgeving, Theodosius. Deze Theodosius, 'een aardse engel en een hemels mens', is tevoren door zijn familie zeer gewelddadig bejegend; men wilde hem krachtdadig van een ascetische levenswijze afhouden, tevergeefs naar zou blijken. Hij gaat toch en wordt later abt. Zijn voorganger wijst hem aan, met de woorden: „Wie onder jullie is groter dan Theodosius? Hij is gehoorzaam, zacht, deemoedig: hij zal jullie abt zijn” (2)

Hij geeft de kloostergemeenschap een vaste 'Regel' waarmee hij de Russische monastieke traditie aansluiting geeft bij de oude 'Vaders' van het Oosten, Syrië en Klein-Azië.

Hij geeft geen Regel die alleen ascetisch is; „de ascese was voor hem geen doel in zich maar een middel tot het doel: met behulp daarvan wilde hij tot heiligheid komen, maar de ascese is nooit de heiligheid zelf”. Verderop in het verhaal over Theodosius staat: „Hij hield oneindig veel van nederigheid. Deze nam bij hem vormen aan die al het gewone te boven gingen. De zelfvernederen die Jezus tot zijn dood aan het kruis had beoefend was zijn voorbeeld; in deze goddelijke zelfvernederen zag hij een van de grootste geheimen. Hij leerde zijn broeders iedere dag om zich op niets te laten voorstaan, maar een nederig monnik te zijn en zich geringer dan allen te maken.” ...De ootmoed speelt in het Russisch christendom een centrale rol.” (2)

Deze beoefening van de ootmoed doortrekt een groot deel van de geschiedenis van de Russische vroomheid. In het werk van een schrijver als Dostoyevsky, die in de vorige eeuw leefde, komt de echo, en méér dan dat, even veelvuldig voor.

Het voorkomen van zulke kluizenaars en monniken, maar ook het optreden van vorsten als Jaroslaw en anderen hebben deze 'Gouden Periode' in later tijden van de Russische geschiedenis

gemaakt tot een tijd waaraan men met heimwee terugdenkt. Niet alleen was het een tijdvak van culturele bloei, het was ook „de tijd van de eerste liefde van het Russische volk voor Christus”. (3)

De staretz

Al in deze periode vinden we de staretz, een heel kenmerkende figuur in de Russische Orthodoxie (meervoud: startsy). Niet zelden was dat zo'n kluizenaar, iemand die ver van de bewoonde wereld zich alleen aan 'het engelgelijke leven' overgaf, iemand die tenslotte ook weer onder de mensen kwam wonen. Soms na jarenlang zich in de wouden te hebben teruggetrokken wist de 'heilige man' vele gelovigen alsook 'zoekers' te trekken. Niet zelden gaf hij dan blijk van enorme intuïtie om niet te zeggen 'pastorale helderziendheid'. „Hij hoefde geen priester te zijn, zeker geen geleerde of een groot theoloog; ook zou hij geen abt van een klooster of gemeenschap hoeven zijn. Zijn superioriteit zou er een zijn van deugd, met name die deugd van tederheid die het volk zo lief was, een meevolen met alle dingen dat leidde tot een bijzonder inzicht in mensen en een scherpe waarneming, een diepe ervaring hoe heel verschillende zielen zich verhielden tot hun omgeving en werk, die in ieder individueel geval de beste oplossing voor een probleem voorstelde, die een eenvoud van geest, omgangsvormen en spreken kinderen, die de mensen van de laagste komaf nog op hun gemak kon stellen, en tegelijkertijd een natuurlijk overwicht en gezag bezat, dat vertrouwen inboezemde en gehoorzaamheid afdwong.” (2) Mensen van allerhande achtergrond stelden hun vertrouwen in hem en kwamen in zijn aanwezigheid vaak God zelf tegen, die hen soms krachtdadig tot bekering bracht.

Sergius van Radonesj

De beroemdste „staretz” en heilige van die periode is Sergius van Radonesj, wiens leven werd opgetekend. Een merkwaardig, maar ook meesterlijk en ontroerend werk.

In de eerste plaats is daar dat merkwaardige verhaal dat Sergius . . . in de schoot van zijn moeder een luide schreeuw zou hebben gegeven; iedereen die bij de vrome moeder in de kerkdienst zat was over dat gebeuren ten zeerste verbaasd en ontsteld. Men beschouwde het gebeuren als een voorteken dat het een zeer bijzonder kind zou worden. Voorlopig leek dat echter geheel niet het geval. Hij leerde moeilijk en was 'slow'. Tot hij een oude man ontmoette, die hem uit die 'geestelijke verdoving' doet ontwaken. In heel korte tijd ontwaakt in hem een goed student, die het intense verlangen heeft om monnik te worden, of kluizenaar. Met een broer, die na verloop van tijd terugkeert, gaat hij de eindeloze wouden in, waar hij jaren zal blijven. „Gedurende

de lange jaren van zijn totale vereenzaming waarin hij geen menselijk gelaat zag, moest zijn sterke en heilige ziel zeer lijden."

Een vriend

Als Sergius, ver van de wereld, een 'huisgenoot' krijgt is dat een dier. „Er kwamen wilde dieren naar zijn verblijfplaats, hele horden huilende wolven en ook grote beren. Voor Sergius ontstond daardoor een onplezierige toestand, omdat ook hij 'enige vrees voor hen koesterde' ...De beesten kwamen op hem af, omringden en besnuffelden hem en verwijderden zich daarna weer 'zonder hem kwaad te hebben gedaan'. In die tijd ontstond er bijna een vertrouwensrelatie tussen Sergius en een beer, die regelmatig kwam en voor wie de heilige een deel van zijn karig voedsel op een boomstronk neerlegde. De beer nam het en ging weg, maar als er niets lag, bleef hij een hele tijd wachten tot hij iets kreeg. Als Sergius maar weinig of nog maar een restje voor zichzelf had, at hij het zelf niet om het beest niet teleur te stellen of hij deelde het in twee gelijke delen, gaf het ene aan de beer en hield het andere zelf." (4) 'Niet één keer en niet twee keer kwam deze beer naar de heilige toe, maar verscheidene keren per dag en hij hield dat vele jaren vol', zegt de schrijver van Sergius' leven, Epifanius.

Niet bedroefd

Later kwamen twaalf mannen bij hem wonen, waarmee hij een kloostergemeenschap startte waar men in grote eenvoud leefde. (Later werd, op een paar kilometer afstand, het grootste en rijkste klooster van Rusland gebouwd, het Heilige Drievaldigheidsklooster van Zagorsk!) Sergius die spreekwoordelijk goedgevig was en die ieder mens troostte, was nooit boos: „Hij was nooit bedroefd en hij was nooit boos", volgens de 'Vita'. Sergius had namelijk „van de goddelijke zoetheit van het zwijgen geproefd en deze nooit prijsgegeven"; daarom was hij zachtmoedig gebleven. Men gaf hem later de bijnaam 'de algemene trooster', omdat hij, volgens tijdgenoten, voor iedereen een goed woord had. „God schenkt zoveel genade aan deze plek dat niemand hier bedroefd weggaat", zei hij er zelf van. (2)

Volgens de verhalen, had Sergius geregeld 'lichtvisioenen' en ontving hij hemelse bezoekers. „Op het ogenblik dat Sergius de heilige sacramenten ontving, werd plotseling de hele kerk en de omgeving van een wonderbaarlijke, welriekende geur vervuld." Toen hij op de leeftijd van 78 jaar stierf, wist hij, volgens dezelfde bron, de dag van zijn dood al een half jaar tevoren. Hij stierf al biddend; „het gelaat van de ontslapene glansde als sneeuw en zijn lichaam verspreidde een heerlijke geur." (2)

Rampspoed in Rusland

Mede door de invloed van de Kruistochten – het schandalige gedrag van Kruislegers uit het Westen, die hun Oosterse geloofsgenoten beroven en onderdrukken – verslapt de band tussen Rusland en het Westen. De gevolgen werden spoedig zichtbaar. „Vanaf de 12e eeuw werd het volk der Russen eenzaam. Het geestelijk peil der grootvorsten ging achteruit. Gebrekkige administratie en onuitgewerkte regeringsvormen bevorderden de anarchie..."

In de dertiende eeuw werd dit volk door de Mongoolse Tartaren overvallen. Niemand in Rusland had ooit van hen gehoord, en niemand wist vanwaar zij kwamen, noch waarheen zij gingen. Voor het eerst verschenen zij in 1223, als een zwerm sprinkhanen over de velden: Aziatische horden, die op meesterlijke wijze door Dzsengis-Khan georganiseerd waren. De Russische legertjes konden niet tegen hen op. Zij verschenen – en verdwenen weer in de onmetelijke vlakten van het Oosten. In 1233 echter kwamen zij terug: 400.000 ruiters, onoverwinnelijk! Overal brachten zij grote verwoesting. Kerken, kloosters en iconen van Kiëv werden een prooi van hun vernietigingsdrift." (3)

Wie de geschiedenis bestudeert merkt al gauw hoe ellendig de Russische bevolking het had! Erger nog (misschien) was – opnieuw – het gedrag van de mede-christenen in het Westen. „Voor de verhouding tussen Oost en West is van oneindig groot nadeel geweest, dat de Westelijke naburen van Rusland van de noodtoestand, waarin dit volk verkeerde, schadelijk misbruik maakten; de Zweden, de Duitse ridders en de Litauwers trokken op verovering uit . . .

Boekbespreking

Evert van der Poll en Janna Stapert, „*Als het water bitter is*"
Evangelisch denken en milieucrisis

Graag vestig ik uw aandacht op dit aangrijpende boek van Evert van der Poll, dit keer samen met zijn vrouw Janna Stapert. De laatste heeft vooral het feitenmateriaal aangedragen waarmee in dit boek een overzicht wordt gegeven van de enorme omvang van milieubederf. Steeds tonen de schrijvers een diepe bezorgdheid voor de verdere ontwikkelingen in lucht-, land- en watervervuiling. Zij richten zich vooral op evangelische lezers en stellen hen de indringende vraag hoe het komt dat zij (nog) zo weinig over dit grootste samenlevingsprobleem bewogen zijn. „Omkeer" betekent iets dat veel meer omvattend is dan een verticale band aangaan met God. Het wordt in dit boek een bijbelse breedte meegegeven. De

Men kreeg een nameloze angst voor het Westen, dat de Orthodoxie wilde vernietigen!" (4)

Een belangrijke persoon uit die tijd is de beroemdste Russische ikonenschilder Andrei Rjoeblow. In een Sowjet-film over zijn leven, een beroemd geworden film, lijkt die tijd een massale slachtpartij – het is geen genot veel van de woeste taferelen te bekijken.

Newsky

Een andere belangrijke persoon toen ter tijd is Alexander Neswsky. Als leider van een leger, dat de legers uit het Westen had verslagen, moest hij zijn opwachting maken bij de Khan der Tartaren, aan wie hij zich onderwierp. Hij liet zich door de Tartaren tot 'grootvorst van Kiëv uitroepen, omdat hij beseftte dat spontaan verzet, hoe moedig ook, voorlopig geen enkele kans van slagen had en ook dat het volk eerst een veel grotere mate van discipline moest bezitten, wilden de Russen zich ooit vrij vechten. Hij is door latere generaties een voorbeeld gevonden van 'Russisch geduld' en 'Russische ootmoed' (2) Hij was zeer geliefd bij het Russische volk en werd minder dan anderhalve eeuw na zijn dood, in 1380, heilig verklaard.

(1) geciteerd uit T. Ware. *The Orthodox Church*. Harmondsworth, 1963. p. 90, 91.

(2) het verhaal over Theodosius en Sergius van Radonesj staat heel aardig beschreven in Walter Nigg. *De Heiligen zijn onder ons*. Helmond. 1978.

(3) J. C. A. Fetter. *De Russen en hun Kerk*. Arnhem, 1948. p. 50.

(4) Fetter. a.w. p. 53 e.v.

analyse van de wortels van het milieu-probleem is heel helder en gaat diep. Het boek geeft een schat aan gegevens om van nu af aan goed geïnformeerd te zijn over wat hier speelt. Het volgt in grote lijnen de beschouwingen hierover van prof. B. Goudzwaard en E. Schuurman, U zult verstaan dat het mij goed deed ook dr Schaeffer in zijn vroegere boek „Pollution and the death of man" met ere vermeld te zien.

Zeker: er moet een heel diepe verandering komen in de omgang met welvaart, met de natuur, met de techniek. Lees dit boek, zeker als u meent dat christelijke politiek zich breder moet opstellen dan nu vaak het geval is (in RPF) of kritischer dan nu vaak gebeurt (in CDA). Als ik een vraag mag stellen aan het slot dan is het deze: welke economische orde staat Evert van der Poll nu zelf voor?

Graag prijs ik dit boek aan – ook om anderen cadeau te doen. Het is voor minder dan twee tientjes te bestellen bij Uitgeverij Merweboek te Sliedrecht.

Ingezonden

„Open Brief”

aan de broeders die op de Landelijke Vergadering bijeen zijn op 28 mei 1988.

Geachte Broeders,

De woorden die mijn wijkdominee – Ds Deddens te Groningen (wijlen prof. Deddens) – medio oktober 1944 tegen me zei, nl. dat men op een synode niet als ambtsdragers, maar als knechten der kerken bijeen is, kunnen maar voor één uitleg vatbaar zijn, nl. dat men op een Landelijke Vergadering aan alle gemeenten ondergeschikt is.

Omdat alle mondige gemeenteleden aansprakelijk zijn voor hetgeen op de allerlaagste vergadering der kerken besloten wordt, kan en mag U geen beslissingsbevoegdheid hebben betreffende zaken die het hart van alle gemeenteleden aangaan.

Als we zeggen dat iedere kerk in het kerkverband een zelfstandige gemeente met zelfbeschikkingsrecht is, moet het een vanzelfsprekende zaak zijn, dat dan ook iedere gemeente in gebondenheid aan Gods Woord vrijheid van handelen heeft.

De geschiedenis van de jaren veertig en zestig heeft toch wel voldoende bewezen dat de moeilijkheden juist ontstonden door het ontnemen van die vrijheid.

Gemeenten waarin men kinderen aan het Avondmaal laat deelnemen, vrouwelijke ambtsdragers heeft, één keer kerkt op zondag, niet-Ned. Geref. Christenen toegang verleent tot de tafel des Here, gaan daarbij niet in tegen de leer van de Christus der Schriften. En daar gaat het toch om.

Met hartelijke zustergroeten,

G. Zwanenburg-v. d. Molen
(behorend tot de vrijgemaakten van het allereerste uur, 1.10.44)

Ambtsdrager in de Christelijke gemeente – alleen voor mannen?

Het ambt in de gemeente van Christus is dat alleen maar voor mannen? Of is dit ambt bedoeld voor alle heiligen die daarvoor geschikt zijn. God vergist zich niet, als Hij deze talenten ook aan vrouwen uitdeelt. Moeten de vrouwen dan tegen God zeggen: „Here, het spijt ons wel, maar deze gaven moet ik U teruggeven, want die mag ik niet gebruiken! Athans niet voor Uw Koninkrijk.” Wie is HEER van de schepping?

Ik heb wel eens het idee, dat het man-zijn voor een ambtsdrager belangrijker is, dan de gaven die God geeft.

Dit, en nog veel meer ging er door mij heen – als vrouw – toen ik weer een artikel las over de discussie van de Lande-

lijke Vergadering betreffende de vrouw als ambtsdrager.

Ik wil hier dan ook graag eens op ingaan, want het valt mij op, dat het zo’n „mannenkwestie” is, waarop vrouwen niet of weinig inspraak hebben of zelden reageren – bang voor feminist te worden aangezien? Ik neem dit risico, wetende dat dit bij mij niet het geval is.

Ik vraag mij bij het lezen van al de artikelen over vrouwen in het ambt vaak af, waar we mee bezig zijn. Ik ben het met de eerste spreker op de tweede zitting van de L.V. eens, dat er niet altijd over de vrouw in het ambt moet worden gepraat. Het is n.l. zo duidelijk uit het Evangelie te lezen, dat door het verlossingswerk van onze Here Jezus Christus ook de door de zondeval scheefgetrokken verhouding tussen mannen en vrouwen (recht van de sterkste?) weer is rechtgetrokken. Vooral wij christenen moeten aan de wereld (waar die verhoudingen nog vaak erg scheef liggen) tonen, dat in Christus noch mannelijk, noch vrouwelijk... enz. is, maar dat wij in Christus allen gelijk(waardig) zijn. (Gal. 3 : 27-29).

Ook in 1 Tim. 2 : 6 staat dat Jezus een losprijs (= losmaker van de zonde) is voor *allen*. Dus ook van de gevolgen daarvan.

Kunnen we deze discussie daarom maar niet beter sluiten en ons dan eindelijk samen, zowel mannen als vrouwen, als in Christus wedergeboren mensen, buigen over de kwesties als genoemd door deze predikant, ook vrouwen, volwaardige partners in Christus, meepratend?

Ds Van Leeuwen ziet een lichtpuntje voor uitstel in het gedeelte van de toespraak van ds H. de Jong over het Nazireërschap, op de laatste vergadering van „Opbouw”. Heeft ds Van Leeuwen ook de discussie bijgewoond in de 2e helft van deze vergadering, waar het o.a. ook ging over vrouwen in het ambt? Dan is hem het verhaal van ds De Jong toch ook niet ontgaan over de zuster die hij had gesproken die de discussie steeds meer beu werd, omdat ze hierdoor geestelijk in de problemen kwam. Men kan steeds heel gemakkelijk praten en weer uitstellen, maar veel vrouwen hebben er in hun hart helemaal geen vrede mee, om maar steeds weer „zonder hen over hen – te moeten horen zeggen dat ze nog steeds moeten leven naar de cultuuropvatting van de heidenwereld in die dagen. Zijn we, wat dat betreft nu niet veel verder? Moeten we in dit geval ons alleen maar oriënteren op de brieven van de apostelen, gericht aan de pas opgerichte gemeenten in de heidenwereld van toen? Of moeten we meer het accent leggen op de KERN van het Evangelie, n.l. de boodschap van het heil voor iedereen – opdracht tot profeet, priester en koning zowel voor mannen als vrouwen. Ook vrouwen dus profetes, priesteres en koningin. Wie mag haar deze van God ontvangen opdracht ontnemen?

Of zoals in Hand. 2 : 17-18. Daar is geen verschil tussen zonen en dochters, dienstknechten en dienstmaagden. *Allen* zullen profeteren. Dit zijn woorden voor *iedereen* door alle eeuwen heen.

De brieven aan de eerste gemeenten – waarin wij gelukkig wel over de schouder van deze christenen mee mogen lezen en er dus ook veel uit mogen leren wat betreft onze levenswandel, zijn niet aan ons rechtstreeks gericht, dus moeten wij die ook lezen in het licht van hun omstandigheden, maar die niet krampachtig overplaatsen naar ons leven van nu. Laten wij een gemeente van verlossenen zijn, waar wij allen „zonen” Gods zijn. Hierbij is geen sprake van standsverschil – vrije of slaaf – man of vrouw – enz. Wij zijn in Christus allen gelijk. Laten wij de Bijbel dan niet misbruiken om dit verschil kunstmatig toch in stand te houden, maar laten wij samen de Bijbel gebruiken als boodschap van ons aller heil.

Vrouwen zijn ook beeld dragers van God (Gen. 1 : 26-27) en mogen, ja moeten, ook werken in de Wijngaard van God, niet meer als slaaf of lagere in de scheppingsorde, maar ook als vrije dankzij het verlossingswerk van Christus.

Nog even dit. Ik schrijf dit niet omdat ik vind dat er zo nodig vrouwen in de kerkeraadsbank moeten zitten, maar het valt me altijd wel op dat er in de kerk voor het ambt heel geschikte zusters zijn, waar steeds overheen wordt gekeken. Waarom? Alleen maar om hun vrouw-zijn? In hun plaats zitten er soms mannen die veel minder geschikt zijn. Is dit wel altijd tot zegen van de gemeente?

Een vrouw, die samen met de overige kerkeraadsleden de gemeente dient gaat niet heersen, als zij ook binnen die kerkeraad de kwaliteiten van geloof, liefde, heiliging en ingetogenheid (1 Tim. 2 : 15b) behoudt en in acht neemt. Ook als lid van de kerkeraad, zal zij op die plaats tot grote zegen kunnen zijn voor de kerkeraad en de gemeente.

Dat is naar mijn mening wat God van ons vraagt.

J. K. Meints-Cruiming, Assen

Persschouw

In: *Present*, veertiendaagse informatie uit de Hervormde gemeente te Amsterdam en Amstelveen-Buitenveldert, las ik enige tijd geleden onderstaand artikel van de hand van Dr G. Hartdorff:

„Signaal

Praten en luisteren

Wat mij opvalt, als ik naar bepaalde praatprogramma’s op de TV kijk, is dat mensen elkaar zo dikwijls in de rede

vallen. Iemand stelt een vraag. De bevrage tracht een antwoord te formuleren, maar voor hij uitgesproken is, komt de ondervrager weer aan het woord. Dan denk ik: Laat die man/vrouw nu eens uitspreken. Of: Ga dan in op zijn/haar argumenten. Probeer hem/haar niet onderuit te halen. Bij bepaalde ondervragingen denk ik: gaat het er nu om, wat de ondervraagde denkt en zegt of wil de ondervrager zijn eigen mening vertolkt zien? Dialogen lijken soms op gesprekken tussen doven. Natuurlijk generaliseer ik. Er zijn gelukkig ook programma's, waar de ondervraagde volledig ruimte krijgt. Hoe is het in de kerk? Hoe gaan wij met elkaar om op vergaderingen en gemeenteavonden? Kunnen wij nog luisteren? En gaan wij wel echt in op de argumenten van onze gesprekspartners? Ik ben hier niet erg gerust op.

Een enkel voorbeeld. Ik herinner mij een gesprek vele jaren geleden over de kinderdoop. Ik verdedigde het goed recht van de kinderdoop en gaf daarvoor een naar mijn mening aantal zinnige argumenten. Ook al weet ik, dat ik de wijsheid niet in pacht heb. Toen ik mijn betoog beëindigd had, nam iemand het woord en zei: Ja, dat kunt u nu wel mooi zeggen, maar ik houd mij maar aan Gods Woord! Einde van de discussie! Er werd niet ingegaan op de argumenten van iemand, die zich ook wenste te houden aan 'Gods Woord'. Het gesprek werd doodgeslagen met een beroep op 'Gods Woord', dat wil zeggen: mijn gesprekspartner zag zijn interpretatie van de bijbel als gelijk aan het Woord van God. Een tweede voorbeeld. Er werd intensief gesproken over de betekenis van de Tafel des Heren. Ik betoogde, dat Avondmaal vieren meer is dan het gedenken van de dood des Heren. Wij vieren ook de gemeenschap met de verrezen Heer en dus pleitte ik voor een viering op Pasen. Toen stond iemand op en zei: dat kunt u nu wel zeggen, maar volgens mij is het Avondmaal een plechtige zaak: het gaat om de dood van een geëxecuteerde! Einde van de discussie. Je gaat dan verdrietig naar huis. Niet omdat je je zin niet hebt gekregen, maar omdat er niet wezenlijk geluisterd is naar datgene wat te berde werd gebracht. Laat staan dat er ingegaan was op de argumenten.

Naar mijn mening heeft een dergelijke wijze van omgaan met elkaar weinig of niets te maken met intelligentie en ontwikkeling. Iemand heeft eens gezegd van een beroemd nieuw-testamenticus, dat diens methode om te antwoorden op bezwaren tegen zijn opvattingen hierop neerkwam: 'Hebt u dan niet gehoord, wat ik gezegd heb? Laat me het dan nog eens zeggen!'

In dit verband denk ik aan een oud en versleten mopje. Men vroeg aan een dominee, hoe hij in staat was zulke lange preken te houden. Hij antwoordde: Ik begin met iets te zeggen. Dan herhaal ik

wat ik gezegd heb. En tenslotte zeg ik nog eens, wat ik herhaald heb. Zo gaat het op kerkelijke vergaderingen ook wel toe. Men herhaalt dan wat al eerder gezegd is zonder in te gaan op de argumenten van de ander. En zelden heb ik uit iemands mond gehoord: u hebt mij overtuigd!

De kerk is een leerschool. Zo zegt men. Dan moeten wij beginnen met aandachtig naar elkaar te luisteren, recht doen aan wat de ander te zeggen heeft, bedoelt te zeggen. Hem of haar geen woorden in de mond leggen, die niet gezegd zijn of bedoeld.

Kerkelijke polemieken zijn dikwijls bijzonder onverkwikkelijk.

Maar dat is toch geen wet van Meden en Perzen? Het kan toch anders?!"

Het is goed van dit puntige artikel terdege kennis te nemen. De mensen raken gefrustreerd doordat zij geen gelegenheid ontvangen om zich uit te praten of omdat de ander helemaal niet ingaat op de aangevoerde argumenten. De discussie stokt en er ontstaat een vervreemding, die funest werkt. Dit alles wil de duivel graag gebruiken in zijn felle campagne tegen de kerk van Christus. Hoe meer broeders en zusters van hetzelfde Huis van elkaar verwijderd raken hoe liever hij het heeft! We zijn ernstig gewaarschuwd! Alleen waar men zich openstelt voor de werking van de Heilige Geest als de Geest van het Woord groeit er de bereidheid naar elkaar te luisteren!

O. Mooiweer, Enschede

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk van Dronten

Gedurende de periode van 29 mei tot en met 21 augustus a.s. zullen de morgen-diensten aanvangen om 10.00 uur.

Ned. Geref. Kerk/Chr. Geref. Kerk van Lelystad

Het door de kerkeraad op ds J. van Mulligen (Chr. Geref.) uitgebrachte beroep werd door hem niet aangenomen.

Studenten met preekconsent

Hier volgt de periodiek verschijnende lijst van studenten met preekconsent. J. J. Arnold, Wittenstein 6, 7414 EV Deventer, tel. 05700-43447.

F. H. Blokhuis, Westfrankelandsestraat 75c, 3117 AK Schiedam, tel. 010-4737239.

A. Boshuizen, Stellingmolen 42, 3995 AV Houten, tel. 03403-76580.

KOLOFON

Redactie

Drs H. Algra
T. Hoekstra
Drs H. de Jong
Drs P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds K. Muller
Ds E. R. Postma
M. J. F. van der Wal

Adres van de redactie:

Ds K. Muller, Oude Veenscheiding 15, 8446 LC Heerenveen. Tel. 05130-20476.

Kerknieuws/Uit breder kring:

M. J. F. van der Wal, Brugakker 60-17, 3704 RA Zeist. Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie:

Postbus 84, 3956 ZS Leersum. Tel. 03434-54288. Gironummer 404945 t.n.v. Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging:

Aanmelding door overschrijving van min. f25,- contributie.

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs:

(bij vooruitbetaling):
f52,- per jaar of f28,- per half jaar. Voor studenten f42,- per jaar. Buitenland f74,- per jaar of f99,- per luchtpost.

Advertentieprijs:

50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen", Nooitgedacht 3, 3701 AL Zeist. Tel. 03404-22452. Postbus 244, 3700 AE Zeist.

F. R. Bruintjes, Hoogstraat 78, 4141 BD Leerdam, tel. 03451-19945.

W. van Dijk, Rembr. van Rijnstraat 33, 3751 VH Bunschoten, tel. 03499-83730.

B. J. IJkelboom, Dopperstraat 195, 3752 JE Bunschoten, tel. 03499-86310.

J. M. de Groot, Sinj. Semeijnstraat 10, 1183 LE Amstelveen, tel. 020-436523.

K. Holwerda, Meander 19, 9951 VD Winsum, tel. 05951-3708.

M. Janssens, Zevenhuizenseweg 48, 7322 HD Apeldoorn, tel. 055-660558.

C. P. Kleingeld, Loenhorst 49, 2402 LV Alphen a/d Rijn, tel. 01720-33562.

H. van Winkelhoff, Dreef 7, 5504 LA Veldhoven, tel. 040-544993.

J. Winter, Klaroenstraat 135, 2287 CD Rijswijk, tel. 070-963085.

Evangelische Stichting Jongerenhuisvesting Rotterdam

Een aantal jaren draait het ESJR-huis in Rotterdam al weer. Voor het vierde

jaar hebben bewoners hun intrek in het huis genomen om in onze stad te wonen, er wegwijs te worden en contacten te leggen.

Ook oud-bewoners komen zo nu en dan binnenvallen voor de gezelligheid, een gemeenschappelijke maaltijd, bijbelstudie of een gesprek.

Per 1 augustus a.s. wordt er weer ruimte gemaakt voor een nieuwe groep.

Kom je in Rotterdam voor het eerst studeren, werken of wonen, neem dan contact op met onze secretaris of de hoofdbewoonster van het huis.

Hier volgen alvast wat algemene gegevens:

Het huis heeft 9 royale kamers van diverse afmeting en huurprijs. Er zijn 3 keukens en 3 sanitaire voorzieningen (douche/toilet). Op de begane grond is een gezamenlijke ontmoetingsruimte.

De huurprijzen variëren van f 200,- tot f 350,- per maand, incl. verwarming en verlichting.

Het huis is gelegen aan een brede winkelstraat in het westen van Rotterdam.

Tot slot de informatie-adressen:

secretariaat: P. Pals-de Jager, Viergeverstraat 8, 3067 BW Rotterdam, tel. 010-4560664;

hoofdbewoonster: H. Lagewaard, Vierambachtsstraat 20, 3023 AM Rotterdam, tel. 010-4771013.

Uit breder kring

Ontmoetingsdag BMZG

Op zaterdag 25 juni a.s. zal er in de Reformatische Bijbelschool te Zeist een ontmoetingsdag worden gehouden, met als thema: „Zending en Gemeente”.

Hoofdspreker zal zijn Drs. W. van Laar – tot voor kort zendingspredikant in Chili – woonachtig in Eemnes.

Verder zullen Ir. Cor Bos en zijn vrouw Trudy vertellen over „hun leven en werken” in Bangladesh.

Andere zendingswerkers met verlof Mw. Ali Bulten en Margreet Korstanje zullen meewerken aan een forumdiscussie over het thema van deze dag.

De dag begint om 10.00 uur en zal tot omstreeks 15.30 uur duren.

De Ned. Geref. Kerk van Aalten/Winterswijk

zoekt nog

VOORZIENING

voor de zondagen 10, 17 en 31 juli en 21 augustus.

Welke predikant, student is genegen en in staat bij ons voor te gaan?

J. Postma (scriba), Varsseveldsestraat-weg 33, 7122 CB Aalten, tel. 05437-73176.

Er zal opvang en een programma voor kinderen zijn vanaf de leeftijd van 4 jaar. Wanneer U vervoer vanaf het station op prijs stelt, verzoeken wij U contact op te nemen met de staf: tel. 03404-13741 (ook voor inlichtingen).

„Wij zijn in de HERE verheugd.
omdat Zijn goedheid en liefde ons deel is”

Op donderdag 2 juni 1988 hopen onze ouders

H. L. H. VAN BAARS

en

J. C. VAN BAARS-GROENEVELD

de dag te gedenken, dat zij 50 jaar geleden in het huwelijk werden verbonden. Met grote dank aan onze goede God en Vader zullen wij die dag als gezin in blijdschap samen zijn.

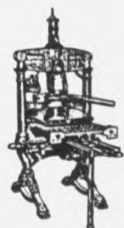
Wilt U in hun en onze vreugde delen, dan bent U hartelijk welkom op vrijdag 10 juni a.s. in de zaal van de Bethelkerk aan de Burgem. Verkadesingel 26, Vlaardingen.

Wij hopen U daar te ontmoeten tussen 19.00 en 21.30 uur.

Hun dankbare kinderen

2 juni 1988
3131 GW Vlaardingen
van Schravendijkplein 22

BIJ GEBOORTE- EN HUWELIJKSKAARTEN
ONTVANGT U EEN AARDIGE ATTENTIE.

drukkers sinds 1901

Drukkerij „Steenbergen”

Nooitgedacht 3 - 3701 AL Zeist - Tel. 03404-22452
Gevestigd sinds 1901

Boeken, Periodieken en
Handelsdrukwerk

● Plaats uw familieberichten in dit blad

Neem zelf een abonnement

U hoeft er
niet
(volledig)
achter te staan
om er (toch)
voor te zijn.

☐ kennismakingsnummers

☐ abonnement

Naam:

Adres:

Postcode en plaats:

Sturen naar: Administratie Opbouw (zonder postzegel)
Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum.

Opbouw
voor mij

STEUN DE AKTIE „OOG VOOR ELKAAR”

Wist U
dat de BMZG vooral de 'onbereikten' op het oog heeft?

Naast Evangelieverkondiging is zij ook **dienend** bezig. Help U mee?

Stort Uw bijdrage op giro 19.42.305 m.v.v. 'oog voor elkaar' t.n.v. BMZG – Bijbelse en Medische Zendings Gemeenschap te Zeist. Vraag ook (gratis) exemplaren van het nieuwsblad 'Dienen' tel. 03404-13741.